

See projekt viiakse ellu Euroopa Liidu rahastamisel tehnilise toe instrumendi kaudu ja koostöös Euroopa Komisjoni struktuurireformide toe peadirektoraadiga

Trinomics

INSPIRING
ENVIRONMENT

Projektis "Elurikkuse kaitsemeetmete tulemuslikkuse hindamise raamistik Eestis" välja töötatud kaitse tulemuslikkuse hindamise metoodika

Pille Antons, Estonian, Latvian & Lithuanian Environment OÜ

Tartu
8. mai 2024

www.trinomics.eu

Töötada välja lähenemine elurikkuse kaitsemeetmete tulemuslikkuse hindamiseks

- riiklikul tasandil ja
- kaitstavate alade (kaitsealad, hoiualad püsielupaigad) tasandil, arvestades Eesti ressursse/võimekust ning hõlmates
- elurikkuse aspekte,
- sotsiaal-majanduslikke aspekte,
- regulatiivseid aspekte,
- tegevuste aspekte.

- Eesti senised praktikad
 - tänane kaitse planeerimise ja tulemuslikkuse hindamise korraldus, varem koostatud ja/või kasutatud meetodikad
- Intervjuud ja töötoad Keskkonnaameti spetsialistidega
- Teiste riikide kogemus
- Olemasolevad terviklikud hindamismetoodikad, eelkõige:
 - Rahvusvahelise Looduskaitseliidu Maailma Kaitsealade Komisjoni (*IUCN WCPA*) raamistik kaitsealade haldamise tulemuslikkuse hindamiseks (*PAME*)
 - Kaitse tulemuslikkuse jälgimisvahend (*Management Effectiveness Tracking Tool - METT*)
 - EL välja pakutud meetodika (merekaitsealade) kaitse tulemuslikkuse jälgimiseks

Ootuseid/lootuseid metoodikale

(koondatuna intervjuudelt)

- Kohalduv eri tüüpi kaitstavatele aladele
- Kohalduv eri tüüpi kaitseväärtustele
- Kohalduv eri tüüpi meetmetele (nii kaitsekorrast tulenevate piirangute rakendamine kui nt elupaikade hooldamine ja taastamine)
- Tulemuste (seisundi) sidumine konkreetsete ellu viidud tegevustega ja kaitsekorraga (tsoneeringuga)
- Senisest suurem objektiivsus
- Senisest suurem täpsus/suunatus
- Kasutatav KeA ressurssidega (s.t pigem lihtne rakendatavus)
- ...

Tuvastatud piirangud

- Napid tööjõu ja finantsilised ressursid
- Piiratud alusandmestik (seisundiandmed, survegurite andmed, ellu viidud tegevuste andmed)
- Olemasolevate andmete killustatus eri andmebaaside vahel ja andmete koondamise keerukus/ajamahukus
- Puudulikud seosed ja juhised eesmärkide ja meetmete seadmisel erinevatel ruumilistel tasanditel (kaitseala - riik - EL)

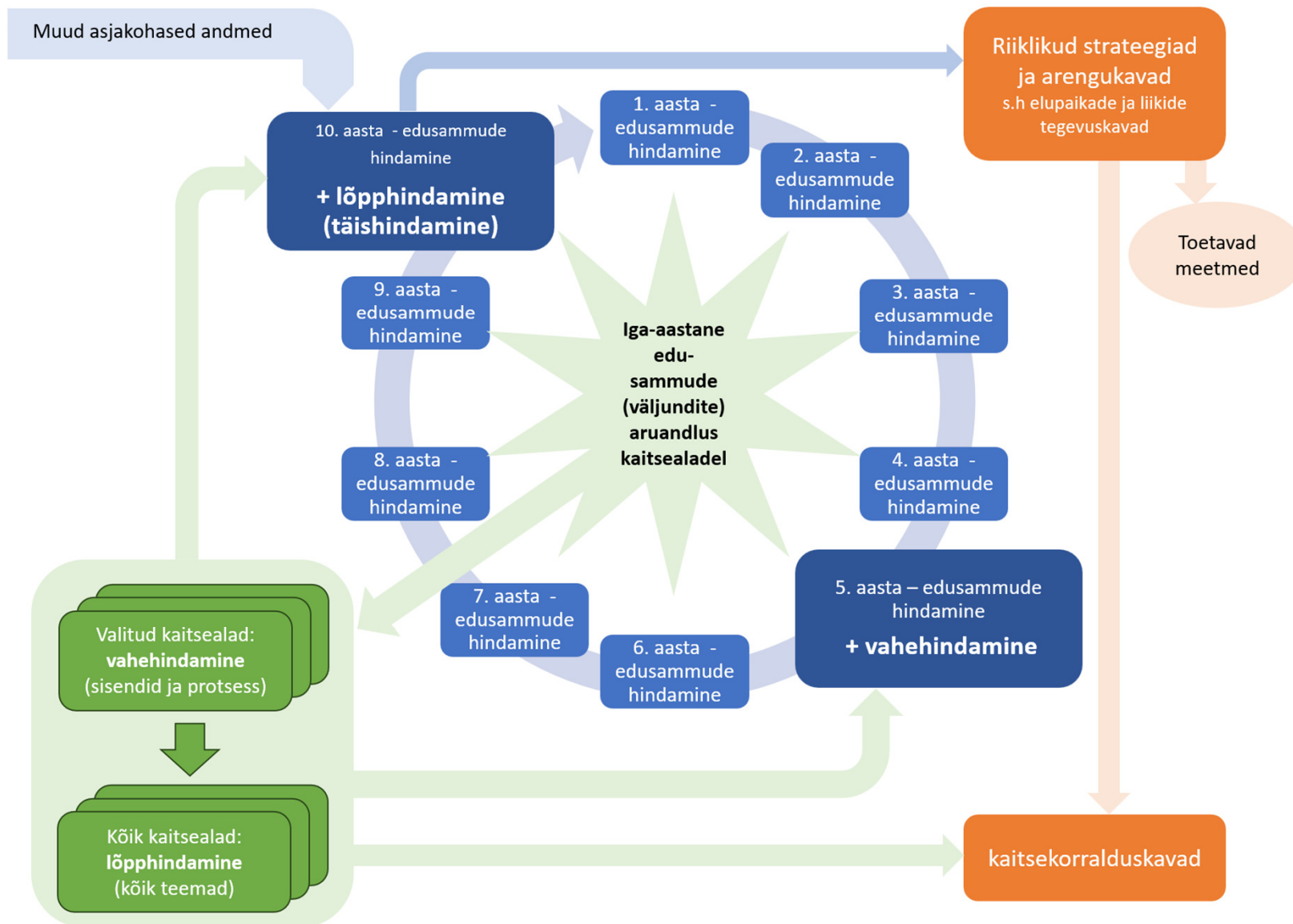
- *IUCN WCPA PAME* raamistikule tuginev, kuid Eesti konteksti kohandatud, metoodika
- Kolmest hindamisetapist koosnev 10 v 12 a pikkune hindamistsükkel
- Küsimustikud (hindamisankeedid) kaitseala tasandil täitmiseks
- Suunised/raamistik tulemuste koondamiseks, analüüsimiseks ja huvirühmadele esitlemiseks riigi tasandil
- Toetavad elemendid:
 - ühtlustatud sõnavara ja tüpoloogiad
 - kaitsekorralduse kaardi arendamine
 - ajakohastatud juhendid ühtsemaks kaitsekorralduse planeerimiseks

Hindamisteemad

- Planeerimine
 - lähteolukord (seisund, survetegurid)
 - kaitsekorralduse planeerimine (eesmärgid, kavandatud meeted)
- Rakendamine
 - sisendid (teadmised, vahendid)
 - protsess (kaasamine, konfliktid)
- Saavutatu
 - väljundid (ellu viidud tegevused)
 - tulemused (muutused seisundis)

Allikas: Hockings, M., *et al.* (2006) Evaluating Effectiveness: A framework for assessing management effectiveness of protected areas. 2nd edition.

1. Iga-aastane aruandlus ellu viidud tegevuste + oluliste uute või intensiivistunud surve- ja ohutegurite kohta
2. Vahehindamine kaitsekorraldustsükli keskel, et anda tagasisidet kaitsekorra või tegevuskava ajakohastamise vajaduse kohta (keskendub sisendite ja protsesside hindamisele) – valitud aladel.
3. Lõpphindamine kaitsekorralduse tulemuslikkuse kõigi kriteeriumite osas

-> Hindamine toimub asünkroonselt kaitsealad kaupa, sõltuvalt prioriteetidest, kaitsekorralduskava uuendamise vajadusest, ressurssidest jne.

1. Lühike iga-aastane kaitsemeetmete rakendamise seis aruanne kaitsealade aruannete põhjal (informatsiooniks).
2. Vahehindamine tsükli keskel, et analüüsida riiklike prioriteetide kontekstis tehtud edusamme ja hinnata vajadust uute riikliku tasandi sekkumiste järele.
3. Lõpphindamine – põhjalik analüüs (koostöös huvirühmadega), et selgitada edusammude ja ebaõnnestumiste põhjuseid, eesmärgiga anda teavet strateegilisteks ja/või struktuurseteks muudatusteks.

-> Kaitsealade tasandi hindamistulemused on oluline sisend, kuid mitte ainus!

- 20 põhiküsimusega (55 alamküsimusega) küsimustik kaitsealadele ja hoiualadele
- 12 (18) küsimusega küsimustik püsielupaikadele (versioon püsielupaiga tasandil täitmiseks + versioon ühe liigi elupaiku koondava võrgustiku tasandil täitmiseks)
 - Nii vastusevariantidega (võimalusel kvantifitseeritud vahemikud) küsimused kui ka kirjeldavate vastustega küsimused.
 - Suunised (selgitused) vastamiseks.
- Hindepunktide süsteem tulemuste koondamise võimaldamiseks (tõlgendada ettevaatlikult!)
- Väljundiks lühike koondaruanne peamiste edusammude ja murekohtade välja toomisega, valdkondade koondtulemused, radardiagrammid

Küsimuste teemad

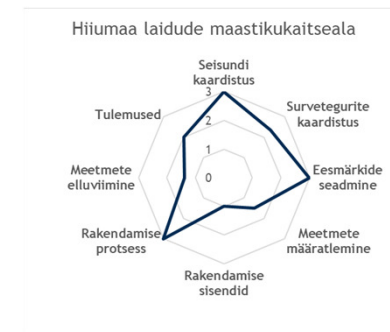
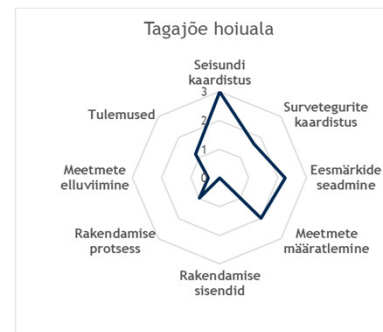
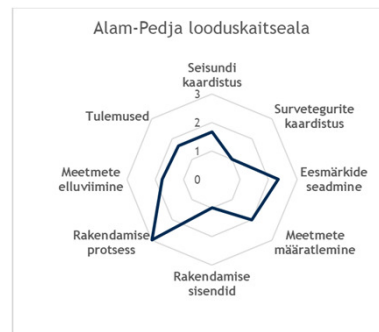
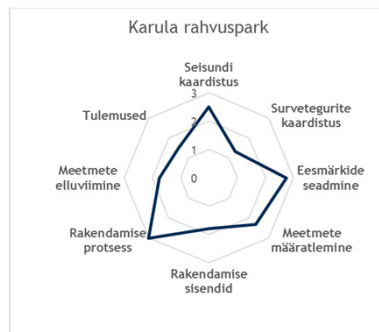
- Kas liikide ja elupaikade seisund on teada? Kas andmed on usaldusväärsed ja piisavad?
- Kas survetegurid on kaardistatud? Kas survetegurite olulisus on hinnatud?
- Kas on seatud mõõdetavad kaitse-eesmärgid ja konkreetsed meetmed nende saavutamiseks?
- Kas seire, inventuurid ja uuringud annavad piisava teabe, et hinnata tulemuslikkust?
- Kas huvirühmi on kaasatud kaitse planeerimisse? Kas esineb konflikte huvirühmadega?
- Milline on eri tüüpi kaitsekorralduslike meetmete ellu viimise seis?
- Milline on liikide seisundi muutus?
- Milline on elupaikade seisundi muutus?
- Milline on mõju ökosüsteemi teenustele ja kaitsealade sidususele?
- Kas on esinenud kaitsekorra rikkumisi?
- Kas ala kaitsekord on sobiv?

Küsimustiku struktuur

Valdkond	Teema	Nr	Küsimus	Suunised vastamiseks	Vastusevariandid	Skoor	Vastus	Kasutatud andmeallikas	Selgitused, lisainfo
planeerimine	seisund	1.a	Kas kõikide ala kaitseväärtuseks olevate liikide esinemise/seisundi info oli kaitsekorraldusperioodi alguses kindlaks tehtud?	<p>Kaitseväärtuste eesmärkide (ehk soovitud saavutatava seisundi) määramiseks ja eesmärkide suunas liikumise hindamiseks on vajalik selge ülevaade kõigi kaitseväärtuste seisundist kaitsvat loodusobjektil. Kaitseväärtusena mõeldakse siinkohal (ja edaspidi) kehtivas kaitse-eeskirjas nimetatud kaitsvat loodusväärtust.</p> <p>Vastamisel arvestada, kas info liigi olukorrast alal oli teada ja n-õ lähteolukorrana esitatud. Antud küsimuses ei ole oluline keskenduda esitatud andmete mõõdetavusele ja kvaliteedile, s.t. piisavaks saab lugeda nt ka info, et liiki ei esine või liik esineb. Piisavaks ei saa lugeda nt infot, et "käesoleval perioodil teave puudub, kuid varasemast on olnud teada liigi pesitsemine", sest see ei anna selgust liigi esinemise osas käsitataval perioodil. Kaitsekorraldusperioodi algusena saab esmakordsel hindamisel arvestada kaitsekorralduskava koostamise või uuendamise aega, edaspidi eelmist hindamist.</p> <p>Kava puudumisel saab kaitsekorraldusperioodiks arvestada hindamise tsükli pikkust (10 või 12 aastat). Kava olemasolul saab vaadata, kas kõikide kaitseväärtuste esinemine või seisund on kavas kirjeldatud. Kava puudumisel võib arvestada ala kaitseväärtuste seisundi tervikliku ülevaate esitamist mõnes muus protsessis/dokumentis (nt ala kaitse alla võtmisel, Natura standardandmebaasis) hinnatava perioodi algul. Küsimus 1.a juures on oodatud vastus ainult liikidele ja 1.b juures ainult elupaikadele (kooslustele).</p>	Seisund ei olnud määratud (jätka 1.c vahele)	0			
					Seisund oli määratud <50% väärtustest	1			
					Seisund oli määratud 50-90% väärtustest	2			
					Seisund oli määratud ≥90% väärtustele	3	3	KKK	KKK esitab nõmmnelgi ja kanakulli kvantitatiivsed seisundiandmed
					Pole asjakohane (liigid ei ole kaitse-eesmärgiks)	ei kohaldu			
planeerimine	seisund	1.b	Kas kõikide ala kaitseväärtuseks (kaitse-eesmärgiks) olevate elupaikade seisund oli kaitsekorraldusperioodi alguses kindlaks tehtud?	<p>Kaitseväärtuste kaitse-eesmärkide määramiseks ja eesmärkide suunas liikumise hindamiseks on vajalik selge ülevaade kõigi kaitseväärtuste seisundist. Kaitse-eesmärgina/kaitseväärtusena mõeldakse siinkohal kehtivas kaitse-eeskirjas nimetatud kaitsvat loodusväärtust. Antud küsimuse kontekstis võib keskenduda üksnes loodusdirektiivi elupaigatüüpidele, s.t. elupaikadele, mille tunnused, piirid ja seisund on üheselt määratletavad. Arvestama ei pea üldisemaid määratlusi (nt "metsakooslused (metsakoosüsteemid)").</p> <p>Vastamisel arvestada, kas info iga elupaigatüübi olukorrast alal oli teada ja n-õ lähteolukorrana esitatud. Antud küsimuses ei ole oluline keskenduda esitatud andmete kvaliteedile - piisavaks saab lugeda nt ka info, kui esitatud on elupaigatüübi pindalaline ulatus, kuid esinduslikkus/seisund on määratletud.</p> <p>Kaitsekorraldusperioodi algusena saab esmakordsel hindamisel arvestada kaitsekorralduskava koostamise või uuendamise aega, edaspidi eelmist hindamist.</p> <p>Kava puudumisel saab kaitsekorraldusperioodiks arvestada hindamise tsükli pikkust (10 või 12 aastat). Kava olemasolul saab vaadata, kas kõikide kaitseväärtuste esinemine või seisund on kavas kirjeldatud. Kava puudumisel võib arvestada ala kaitseväärtuste seisundi tervikliku ülevaate esitamist mõnes muus protsessis/dokumentis (nt ala kaitse alla võtmisel, Natura standardandmebaasis) hinnatava perioodi algul. Küsimus 1.a juures on oodatud vastus ainult liikidele ja 1.b juures ainult elupaikadele (kooslustele).</p>	Seisundit ei olnud määratud (jätka 1.d vahele)	0			
					Seisund oli määratud <50% väärtustest	1			
					Seisund oli määratud 50-90% väärtustest	2			
					Seisund oli määratud ≥90% väärtustele	3	3	KKK	kirjeldavad hinnangud; lisaks 9010* pindala
					Pole asjakohane (elupaigad ei ole kaitse-eesmärgiks)	ei kohaldu			
planeerimine	seisund	1.c.	Milline on liikide seisundi andmete usaldusväärsus ja kvaliteet?	<p>Kaitse-eesmärkide suunas liikumise hindamiseks on vajalik usaldusväärsed, (tegevuskava koostamise ajal) ajakohased, mõõdetavad ja võrreldavad alusandmed (inventuurid, seired, vaatlused). Küsimusega soovitakse selgitada, millistel alustel on seisundi hinnangud esitatud ja kas see on esitatud mõõdetavana.</p> <p>Kui seisundi kirjelduse põhjal ei ole võimalik selgitada, millele seisundi hinnang tugineb, valida esimene vastusevariant ("halb").</p> <p>Osakaalude arvutamisel arvestada sisse ka need liigid, mille seisundit ei ole üldse määratud (liigitavad puudulike alusandmetega gruppi).</p>	Halb - puudub informatsioon alusandmete kohta ja/või seisund on esitatud üldise/täpsustamata hinnanguna	0			
					Kesine - <50% seisundi hinnangutest põhineb ajakohastel kvantitatiivsetel andmetel (uuringud, seired, inventuurid, vaatlused)	1			
					Hea - 50-90% seisundi hinnangutest põhineb ajakohastel kvantitatiivsetel andmetel (uuringud, seired, inventuurid, vaatlused)	2			
					Väga hea - ≥90% seisundi hinnangutest põhineb ajakohastel kvantitatiivsetel andmetel (uuringud, seired, inventuurid, vaatlused)	3	3	KKK	esitatud on viited nõmmnelgi inventuuriidele (2012) ja kanakulli vaatlustele (2012)
					Pole asjakohane	ei kohaldu			

Tulemuste koondamis- ja visualiseerimisvõimalused

Pilootala	VALDKOND								KOOND
	Seisundi kaardistus	Survetegurite kaardistus	Eesmärkide seadmine	Meetmete määratlemine	Rakendamise sisendid	Rakendamise protsess	Meetmete elluviimine	Tulemused	
Mõdriku-Roela maastikukaitseala	2	2	3	1	0	3	2	2	2
Vormsi maastikukaitseala	2	2	3	2	2	3	2	2	2
Nõmme-Mustamäe maastikukaitseala	2	2	2	1	0	3	2	2	2
Kõnnumaa maastikukaitseala	2	2	3	2	2	2	1	2	2
Hiumaa laidude maastikukaitseala	3	2	3	2	1	3	1	2	2
Matsalu rahvuspark	1	0	2	1	1	3	2	2	2
Karula rahvuspark	3	1	3	2	2	3	2	2	2
Piusa koobastiku looduskaitseala	2	2	1	2	2	3	2	2	2
Laidu saare looduskaitseala	2	2	1	1	1	3	3	3	2
Alam-Pedja looduskaitseala	2	1	2	2	1	3	2	2	2
Nigula looduskaitseala	3	1	2	2	2	3	2	2	2
Nõva looduskaitseala	2	2	3	0	1	3	1	2	2
Käntu-Kastja hoiuala (Läänemaa)	3	1	2	3	1	3	1	2	2
Kura kurgu hoiuala	3	3	2	2	1	3	1	1	2
Tagajõe hoiuala	3	2	2	2	0	1	0	1	1
KOOND	2	2	2	2	1	3	2	2	2

Kaitseala tasandi küsimustike täitmine (KeA spetsialistid) ja analüüs (ELLE) näidisaladel - 2 rahvusparki, 5 looduskaitseala, 5 maastikukaitseala, 3 hoiuala, 25 püsielupaika (10 liiki).

Eesmärgid:

- analüüsida küsimustiku rakendatavust ja asjakohasust, küsimustiku parandamine;
- hinnata hindamiseks vajalikke ressursse ja andmekogumise kitsaskohti;
- hinnata küsimuste arusaadavust ning juhendite ja analüüsivahendite vajadust.

- Lähenemine (küsimustik) sobib:
 - peamiste probleemkohtade tuvastamiseks nii ala kui võrgustiku tasandil,
 - üldiste edusammude jälgimiseks,
 - kaitsekorralduskava või tegevuskava uuendamisele sisendi andmiseks,
 - riikliku koondanalüüsi tegemiseks ja strateegiate sisendiks
- Lähenemine (küsimustik) ei sobi:
 - aladele hinde või paremusjärjestuse määramiseks
 - spetsiifilistele küsimustele vastuse saamiseks
- Väga olulised on hindaja kommentaarid ja selgitused
- Hindamist ei ole (täna) võimalik anda tervikuna välisele eksperdile
- Vajalik hindamiseks vajalike alusandmete korrastamine, koondamine ja täiendav kogumine (eriti “pigistavad” tegevuste ja väärtuste seisundi andmed)
- Ressursikulu vähendamiseks on vajalikud mitmed toetavad meetodikad ja IT-lahendused

Tänan!